

פרסום ראשון

בירור הלכתי מקיף

בענין הדלקת גז ביום-טוב

בכריזים מהתקן החדש

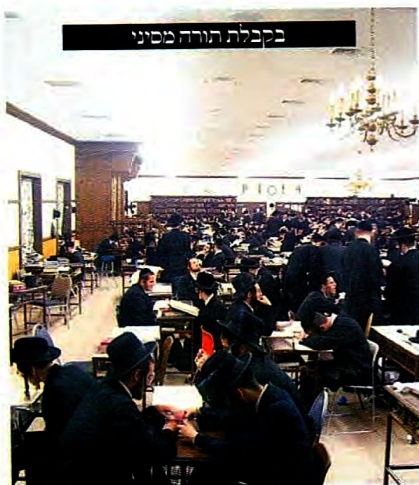
המייצר בהדלקתו אלקטרו מגנט

קובץ

תורני הלכתי

מבקשי תורה

בקהלת תורה מסני

חג השבועות (ג)
ועניני יום-טוב

האם ידוע לך?

- המעט לאכילת מאכלי חלב בשבועות משמיה דרבינו מרנא הנ"ח הלוי מבריסק ויע"א?
- מה הורה מרנא החזון איש להנ"ח נעשטמנר כשהחליט בעיצומו של יו"ט שני בחג הסוכות שנת תש"ו להשאיר בארץ ישראל?
- שיש הבדל גדול בין כבוד השכינה על ראש הדר ובין כבוד השכינה על שאר חלקי הדר?
- האם מותר לעמוד במיוחד בעת קריאת עשרה הדברות בשבועות?
- מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב?
- המעט למה לא קוראים למפטיר בשבועות הקרבנות לשתי הלחם?
- הנוסח המקורי של המעשה שבעקבותיו נתקן לומר פיוט האקדמות ומתי הוא אירא ומדוע הוא נאמר בארמית?
- על מה סומכים האנשים שלא קנים לאשה בכל יו"ט בגדים ותכשיטים חדשים?
- מה היא דעת המגן אברהם והמשנה ברורה אם מתענים תענית הלום בשבועות?
- כשר"ח חל ביום ששי מתי יגזור צפרניו לכבוד שבת ביום חמישי או ביום רביעי?
- מתי מותר לפתוח בדברים כשבאים לנחם אבלים ומתי לא?
- שהקפ החיים ומרן הגר"ח זוננפלד כבר בשנת תרפ"ז פירסמו יחד כרוז של כל בתי הדין בירושלים האוסרים להשתמש בחשמל בשבת!

חדש סיון תשע"א

גליון נ"ב

מבקשי תורה

קונטרס הגז

בעקבות הכיריים החדשות
המייצר בהדלקתו
אלקטרו-מגנט

מאת חבר המערכת

הרב חיים רוטר

מח"ס שו"ת "שערי-חיים" ודומ"ץ

אלעד

בענין הנדון לאחרונה "בענין הדלקת גז בכיריים החדשות המייצר בהדלקתו אלקטרו מגנט ביום טוב" - הנני להעלות בזה מה שבררתי את הענין בארוכה על כל צדדיו, אחרי שדברתי עם גדולי המומחים בענין הטכני, ועם כמה מגדולי התלמיד חכמים שבדורנו - ובדואי שלא באתי להכריע בדבר - וההכרעה נתונה בזה לרבותינו גדולי ופוסקי הדור שליט"א.

בענין הדלקת גז ביום טוב בכיריים החדשות המייצר בהדלקתו אלקטרו מגנט

א. צורת פעולת השסתום בטחון. **ב.** בדין מלאכת בנין לצורך אוכל נפש עם מלאכת הבערה בשעה אחת. **ג.** בדין הואיל ואשתרי אשתרי. **ד.** בדין תיקון כלי גמור לזמן קצר, ובדין מכשירי אוכל נפש. **ה.** בגדר שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב. **ו.** מבאר דהכא הוי כח שני, דאינו אלא גרמא. **ז.** בדין בנין ביום טוב. **ח.** בדין מלאכה שאופן עשייתה היא ע"י גרמא. **ט.** בדעת מרנא החזו"א זצ"ל, אי איכא איסור בונה ביצירת זרם חשמלי למעגל סגור קיים. **י.** בדעת המנחת שלמה זצ"ל בדין עשיית מגנט. **יא.** חומרא דאתי לידי קולא. **י"ב.** סיכום שרשי הדברים בקיצור אמרים.

בדבר השאלה, במבערי הגז הביתיים החדשים שמוחקן בהם שסתום [מנועול] בטחון, המייצר בהדלקתו אלקטרו מגנט בכדי למנוע דליפת גז כשהאש נכבית - האם מותר ביום טוב להבעיר את הגז בכיריים אלו.

א.

צורת פעולת השסתום בטחון

השסתום בטחון בכיריים אלו פועל כדלהלן. בכל כיריים על ידי סיבוב הכפתור של הגז יוצא גז ומיד אפשר להבעירו, אולם בכיריים אלו, גם לאחר סיבוב הכפתור של הגז, לא יוצא גז, וזאת מכיון שבפתח היציאה של הגז יש ברזל הנדחק ע"י קפיץ שמונע מהגז לצאת החוצה, ובכדי שיצא גז, לאחר סיבוב הכפתור צריך ללחוץ עליו ועל ידי הלחיצה נדחק הברזל והוא דוחק את הקפיץ ויוצא גז, ורק אז ניתן להבעיר את הגז בכיריים אלו, וגם לאחר ההבערה אם האדם יסיר את ידו מלחיצת הכפתור זרימת הגז תיפסק מיד והאש תיכבה, וזאת מכיון שהקפיץ יחזור וידחוק את הברזל שבפתח היציאה של הגז, ורק על ידי לחיצה ממושכת זרם הגז לא יפסק גם לאחר שהאדם יסיר את ידו מלחיצת הכפתור, וסוד הדבר הוא שיש כח בכריאה שאם מעבירים זרם חשמל בחוט ברזל ארוך שמסובב ובתוכו מונח ברזל, הוא יהפך למגנט וזהו מה שנקרא "אלקטרו מגנט" ועל ידי הבערת האש במשך כמה שניות נוצר על ידי החום זרם חשמל במעגל, המחזיק על ידי המגנט שבו את שסתום הבטחון, וזאת אע"פ שאינו מחובר למערכת החשמל, נובאם רוח מכבה את האש נפסק זרם החשמל מכיון שהחום שמפעיל את זרם החשמל פסק והקפיץ חוזר וסותם את פתח יציאת הגז ועי"ז נמנע דליפה אפילו שעדיין הכפתור מסובב על פתיחת הגז, וזהו מה שנקרא "שסתום בטחון".

והנה מכיון שאך ורק כיריים אלו הם ע"פ "התקן" - הרי ששאלה זו נוגעת בהווה או בעתיד לכל בית אב בישראל.

ב.

בדין מלאכת בנין לצורך אוכל נפש עם מלאכת הבערה בשעה אחת

הנה מצינו כמה מלאכות שהותרו לצורך אוכל נפש מלבד מלאכת ההבערה, אולם כל זה בדוקא כשהם נעשים בשעה שמתקן האוכל, וכמש"כ המג"א (סימן תק"ו סק"ח) דכן משמע מהרמ"א (סי' תק"ב סעיף א') דאפי' לצורך אכילה דוקא בשעה שמתקן האוכל שרי לכבות ולא קודם לכן, ועיי"ש במ"ב (סק"י) ובשער הציון (סק"ב-י"ג).

ומאידך ניסא מצינו כמה מלאכות בכמה אופנים שנעשים לצורך אכילה בשעה שמתקן האוכל, כגון בישול בקדירה חדשה, כשיש בזה משום תיקון מנא, ואעפ"כ כתב הרמ"א (סימן תק"ב סעיף ד') דהמנהג לאיסור, אם לא ע"י הדחק [ועיי"ש במ"ב סק"ו] מהו הגדרת שעת הדחק בזה] וצ"ב מהו גדר החילוק בזה.

איברא דכבר עמד בזה המ"ב, דהנה כתב השו"ע (סימן תק"ו סעיף ה') דאם הוסקו תנור וכיריים חדשים יותר מדאי והוצרכו להפיגין בצונן כדי לאפות בהן [שלא ישרף הפת] מותר, וכתב המ"ב (סק"ל) אע"פ שממילא מתחכם לית לן בה ואע"ג דגבי ליבון רעפים לא משגחינן כמה שכווננו כדי לצלות עליהם ואסור, שאני התם שתיקונו של רעפים הם קודם לתשמיש שישתמש בהם אח"כ לצורך יו"ט אבל הכא הרי הפת מוכן להניחו בתנור אלא שצריך לקרר מעט התנור וא"כ בתיקונו הוא מתקן הפת ושרי, ובשער הציון (סק"מ) הוסיף על הנ"ל וז"ל ר"ן, וסברא זו לכאורה סיעתא להא דכתב המ"א בסק"ח דכיבוי לצורך אוכל נפש שמותר הוא דוקא בשעה שמתקן האוכל ולא קודם לכן ושלא כדעת הפ"ח לעיל בסי' תק"ב ס"א, והרא"ה כתב בחידושו עוד טעם דל"ד להא דרעפים שברעפים הוא מתקנו ונעשה כלי למלאכה אחרת חוץ מלאכה זו של צליה משא"כ בתנור שאינו מתכשר למלאכה אחרת בזה חוץ מאפיה ובישול ולפי טעמו זה יש להתיר ביו"ט קדרות חדשות לבישול ובאמת מבואר בשיטה מקובצת שהרא"ה התיר למעשה לבשל בקדרות חדשות עכ"ל.

ולפי"ד הר"ן צ"ל דס"ל דאיסור קדירות

חדשות הוא מפני שתיקונם הם קודם לתשמיש שישתמש בהם אח"כ, או כמש"כ התוס' (לד ע"א) דדרך החיסום בהם שהם ריקניות, או שחוסמם עם מים קודם לבישול הדבר שנצרך לאכילתו וכל כיו"ב, אולם זה ברור דס"ל שתיקון הקדירה הוא קודם לתשמיש שישתמש בו, וכלשון הגמ' שם, הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה, ולפי"ד כלי שיצירתו בשעת תיקון האוכל שרי ודינו כדין תנור וכיריים חדשים.

וביותר לפמש"כ הרא"ה להתיר לבשל ביו"ט בקדירות חדשות מכיון שאינם מתכשרות למלאכה אחרת בזה חוץ מאפיה ובישול משא"כ ברעפים שנעשה כלי למלאכה אחרת חוץ מלאכה זו של צליה, ק"ו בן בנו של ק"ו הכא דהכלי שנעשה אינו ראוי כלל למלאכה אחרת אפילו לבישול ואפיה, לאחר שיגמר או יכבה הגז, ולא נוצר כאן שום כלי בעין ופשוט. ואף דנקטינן (בסו"ס תק"ב) שקדירות חדשות אסורות, אולם השער הציון אינו שולל את סברת ושיטת הרא"ה והיא ראויה לצירוף, ובפרט לפמש"כ דכלי דידן אינו ראוי כלל למלאכה גוספת אפילו לבישול ואפיה, ודינו יותר קל מקדירה חדשה.

איברא דעדיין ניתן לחלק ולומר, דהיתר הפנה בצונן דתנור וכיריים חדשים, אע"פ שממילא מתחכם, הוא משום דעיקר התעסקותו הוא באוכ"נ "והחיסום נעשה ממילא" אולם בנידון דידן הוא עושה "מעשה מיוחד" של עשיית כלי [אי נימא שזה בונה] ובכח"ג ליכא היתר כיון שאינו מעשה של אוכ"נ וי"ל דבכל אופן מיקרי שהדבר נעשה ממילא, והדבר ניתן לשיקול הדעת.

ובענייני נראה להוכיח דהדבר שרי, מהא דחזינן דאיסור ליבון רעפים הוא משום דהוי קודם לתשמיש שישתמש בהם לצורך יו"ט, דהיינו דבשעת ליבונם עדיין אינו מתעסק בצליה, ולא אמרינן להדיא דטעם האיסור הוא מפני שעוסק בעשיית כלי בפני עצמו, חזינן דאם בשעה שמתעסק באוכ"נ גם מתעסק בחדא מחתא בעשיית כלי בפני עצמו כל שהוא לצורך אוכ"נ הדבר שרי לכתחילה. וביותר כתב המ"ב לגבי חסימת תנור, דהרי הפת מוכן להניחו בתנור אלא שצריך לקרר מעט התנור וא"כ בתיקונו הוא

רק כשנעשית ממילא באותו גוף (ע"י בשר השולחן סעיף י"ג) אולם הכא תיקון הכלי שנעשה ע"י ההבערה, לא נעשה בגוף הבישול ולא נצרך למלאכת הבישול, וכ"כ בדעת המג"א באמר בינה דיני יו"ט (סימן י"א).

ולפי"ז א"א להביא ראיה מדברי המג"א לנידון דידן, דמלאכת הבנין הנעשית כאן, אף דלמעשה היא בגוף אחד, אולם זה מחמת חיבור חיצוני, ואינו קשור לגוף מלאכת ההבערה.

כרם לפי סברת המ"ב שכל המלאכות שנעשות ישירות לתיקון האוכל "ובאין כאחד" עם תיקון האוכל, הותרו א"כ גם מלאכת בנין שנעשית כאן הותרה וכמש"כ במ"ב ובשער הציון כנ"ל (באות ב') והיתר זה מתפרש היטב במג"א וכמש"כ בקהלת יעקב [לבעל החוות דעת] לבאר את דבריו דכל "דבאין כאחד" אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, דהיינו דס"ל בדעת המג"א דהיתרו אינו מצומצם רק למקרה דב' המלאכות נעשות "בגוף אחד" אלא אפילו כל "דבאין כאחד" ואפילו דלא נעשים בגוף אחד, אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, וגם בסברא נראה דמהיכא תיתי לומר דהיתר המלאכות נאמרו רק בגוף אחד, וכי יש קדושה בכלי שמכין שהותר בו מלאכה אחת, גריר היתר לעוד מלאכה, ובודאי ההיתר הוא, בזמן ובצורה, דהיינו כל שהמלאכות "באין כאחד" [בזמן אחד] לצורך אוכל נפש, מכין שהותר בו מלאכת הבערה לצורך אוכ"נ, הותר באותה שעה עוד מלאכה לצורך אוכ"נ "בלבד" ושתהיה קשורה ישירות לאוכ"נ וי"ל.

ובענייני נראה דגם לפי הבנת האמרי בינה בדעת המג"א, עדיין ניתן לדמות ולומר, דבנידון דידן מקרי דמלאכות ההבערה והבנין נעשות בגוף אחד, דהנה אין האדם מוכרח להבעיר "כלי מעץ" לצורך אוכ"נ, דהיה יכול לדאוג מערב יו"ט שיהיה לו עצים פשוטים, אולם מכין שלמעשה אלו הם העצים שיש לו, אמרינן דכיון דהותר ההבערה הותר גם הסתירה, וכמו"כ בנידון דידן, אין אפשרות לאש לבעור בלא מלאכת הבנין, ומלאכה זו נעשית בשעה אחת ובגוף אחד אך ורק לצורך האכילה, וא"א זה בלא זה, וכמו בהבערת כלי מעץ, הכלי נעשה ע"י אדם, ואעפ"כ אמרי' א"א זה בלא זה דסוכ"ס הוי בגוף אחד,

מתקן הפת ושרי ע"כ הרי להדיא דאפילו שהוא מתעסק בתנור ורק לאחר החיסוס הוא מניח הפת אולם מכין שזה באופן מידי הדבר שרי.

ג.

בדין הואיל ואשתרי אשתרי

כתב השו"ע (סימן תק"א סעיף ו') כלים שנשברו ביו"ט אין מסיקים בהם מפני שהם נולד, אבל מסיקין בכלים שלמים או בכלים שנשברו מבעוד יום ע"כ והמג"א (סק"ג) כתב [דכמו] דהבערה גופה אב מלאכה היא והותרה לצורך ה"ה "סתירה" וכו' עיי"ש וכתב שם המחצית השקל לבאר דבריו, דר"ל דהא בשעת הבערה הותרה אב מלאכה דהבערה כיון דהוי צורך אוכל נפש, ומה לי אם עושה באותה שעה מלאכה אחת או שתיים דהיינו הבערה וסתירה ע"כ ובספר קהלת יעקב להחות דעת [מודפס בסו"ס תורת גיטין] כתב לבאר את דברי המג"א וז"ל פי דכשאיסור הבערה ואיסור סתירה באין כאחד אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי כמו ביבמות (דף ז') וכו' עיי"ש שלפי"ז מיישב קושית הפנ"י בביצה (יב.) וע"ע משכ"ב בבית יעקב כתובות (דף ו')

וצ"ב דהא איתא במתני' דביצה (לג ע"א) אין מלבנין את הרעפים לצלות בהן, וכ"ה בשו"ע (סימן תק"ח סעיף א') עיי"ש ומדוע לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי. — וצ"ל כמש"כ המ"ב הנ"ל לחלק בין חסימת רעפים לחסימת תנור, דהיינו דהותרו כל המלאכות שהם ישירות לתיקון המאכל ובאים בשעה אחת, ועי' באמרי בינה דיני יו"ט (סימן י"א) במש"כ בהרחבה לבאר את דברי המג"א.

וחנה לולי החילוק שמצינו במ"ב, היינו נאלצים לומר שכל מש"כ המג"א להתיר הוא בדוקא במקום דב' המלאכות נעשות "בגוף אחד" כמו "כלי מעץ" שע"י שריפתו איכא גם הבערה וגם סתירה, בהא קאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, אולם במקום שב' המלאכות נעשות בב' גופים, אפילו "דבאין כאחד" בהא לא קאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, ולפי"ז נחא מדוע לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי בבישול בקדירה חדשה, דהמלאכה השניה שהותרה מחמת ההבערה, היא

באמצע והוא שיהא צריך לשתיהן ע"כ, וכתב המ"ב עפ"י דברי רש"י וז"ל ויהיו שני נרות דולקות ולא מוכח אז דלתקוני מנא קמכוין אלא להדלקה בעלמא קמכוין ע"כ הרי להדיא דאם מכוין לתקוני מנא ה"ז אסור אף שנעשה בשעת מעשה ההדלקה, ולא אמרינן הואיל ואשתרי וכו' דהואיל ואשתרי אמרינן רק כשנעשה המלאכה ממילא, וה"נ בנידון דידן שמכוין לעשות כלי לביטחון [אי אית ביה משום בונה] לא שייך להתיר מצד הואיל ואשתרי, - והביאור בזה שיצירת פתילה הוא תיקון גמור לימים רבים, וחסימת תנור הוי כעין השחזות סכין, וחיתוך פתילה הוי כעין יצירת סכין, דלכו"ע אסור.

שמעתי דיש שהורו [למי שרוצה לבשל ביו"ט] לקנות ליו"ט את הכירים הישנות, מכיון שלא יהיה ניתן בעתיד להשיגם מכיון שאין להם התקן של שסתום [מנעול] בטחון, ומכיון שבהם ניתן להבעיר בלי לעשות עוד מלאכה, אסור להבעיר את הכירים החדשות ולא דמי לבשר ע"ג גחלים, דשם הותר הכיבוי לצורך הצליה דכן הוא הדרך בצלי, משא"כ בכירים דידן הוא התקן חיצוני הנעשה ע"י אדם שאין הוא מוכרח לבישול וכדו'.

ובשו"ע (סימן תק"ז סעיף ד') מבואר להדיא דתנורים שלנו כיון שא"א לאפות בהם בלי כיבוי מותר לכבות לצורך אוכ"נ (ועיי"ש סוף סעיף ה') ולא אמרי' ששיגנו ליו"ט את התנורים הקודמים (שכריש סעיף ד') שלא הוצרך בהם מלאכת כיבוי לאפיה, וגם אין לומר דמי מכריח את האדם לאכול צלי על האש דעי' במג"א (סק"ט) שכתב דחשיב א"א בענין אחר מכיון שרצתו בצלי.

אשר יעלה ביינינו מכל הנ"ל - גם בהנחה שיש בזה משום "בנין"

(א) מכיון דכלי זה אינו ראוי כלל למלאכה אחרת חוץ מלבישול חד פעמי ואין לו מדילי כלום, והוא נצרך לגז להחזיקו וכשיכלה הגז, הרי הוא כמי שאינו [ואין בזה חיבור של כלי אלא הזרמת זרם במעגל סגור קיים] ומותר לכתחילה [נהוי מלאכה פחותה מחסימת תנור וכירים] וכמש"כ המ"ב וכנ"ל.

(ב) כתב המג"א דכל מלאכה שנעשית לצורך אוכ"נ בשעת ההבערה היא מותרת, וכתב לדוגמא

ולא אמרינן דאסור לו להדליק בכה"ג דאיכא סתירה כמו שאמרי' לגבי מוליד אש דלא מתירים את זה ביו"ט רק באונס גמור עי' בברכ"י (כריש סימן תק"ב) וכמו"כ בנידון דידן א"א לומר, דא"א להתיר את מלאכת בונה שבוה מכיון דהוי התקן חיצוני הנעשה ע"י בנ"א ואין הוא מוכרח לגוף הבעירה דלמעשה סוכ"ס זהו המצב שהאדם נמצא בו ביו"ט, ולא גרע מהא דאין לו עצים פשוטים, רק כלים מעץ.

ועוד א"ל דכל מש"כ המג"א להתיר הוא בדוקא סותר שלא ע"מ לבנות דהוי מדרבנן, ברם אליבא דאמת מהמחצית השקל והקהלת יעקב ושאר אחרונים משמע דס"ל דהואיל ואשתרי אשתרי ומה לי מלאכה אחת או שתי מלאכות.

איתא במתני' דסוכה (לב ע"ב) הדס וכו' שהיו ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעטן כשר, ואין ממעטין ביו"ט, ובגמ' (לג ע"ב) אמרי' דטעם האיסור משום "מתקן מנא" ואף כשמלקטן לאכילה אסור משום דהוי פסיק רישיה, ורק בדאית ליה הושענא אחריתי שרי.

וחקשה הרימב"א אמאי לא שרינן ליה לכתחילה דנימא מתוך שהותרה ליקוט ענבים לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, כשהוא צורך יו"ט, דהא קיי"ל (ביצה יב ע"א) [דב"ה] אית להו מתוך בצורך יו"ט, וי"ל דלא שרינן מדין מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי, אבל זה שעושה כלי שהוא דבר מסוים "והשתא לא עביד מצוה" אלא שמתקנו למצוה לא ע"כ.

ומבואר מדבריו דגם בעשיית כלי אמרינן מתוך, אולם כ"ז בדוקא במקום דבשעת עשיית הכלי יעשה המצוה, וכמו"כ בנידון דידן דבשעת עשיית הכלי הוא עוסק באוכ"נ וביותר דנעשה ישירות לצורך אוכל נפש וכל קיומו הוא רק בשעת עשיית אוכ"נ, דמותר לעשותו בין מסברת "מתוך" או כביאור המחצית השקל, או כמש"כ המ"ב לבאר החילוק בין חסימת רעפים, כלים, ותנור וכירים, ולכלל הביאורים הדבר שרי לכתחילה.

איתא בביצה (לב) וכ"ה בשו"ע (סימן תקי"ד סעיף ח') אין חותכין הפתילה לב' אא"כ ע"י שנותן שני ראשיה בפי שני נרות ומדליקה

עדיין יש מקום לבעל דין לחלוק דהא אפשר לעשותו מעיו"ט ע"י שידליק את הגז, ובכה"ג אסור לעשותו ביו"ט.

ה.

בגדר שאי אפשר לעשותו מערב

יום טוב

ובהקדם יל"ע מה הדין במכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מעריו"ט אולם יהיה לו הפסד ממון מחמת זה ואם יעשם ביו"ט לא יהיה לו הפסד ממון, האם מקרי מחמת ההפסד ממון שא"א לעשותם מערב יו"ט וצ"ע.

ומצאתי בפמ"ג במ"ז (סימן תקכ"ב סוסק"א) שכתב דאם יש הפסד עצים מקרי דא"א מעיו"ט, ובחדושינו הארכנו ע"כ, וראיתי בראש יוסף ביצה (לג ע"ב) שכתב, וז"ל דלהבעיר אש מעיו"ט ממש זה מקרי א"א שיפסיד עצים הרבה ודמי לתבלין שמפיגין דשרי, אבל להמציא אש מחדש אפשר מעיו"ט ולהטמין הגחלת ברמץ וכיוצא שיתקיים עד למחר ע"כ.

ולפי"ז בנידון דידן אף להצד דהוי עשיית כלי גמור, מכיון דאין בו טירחה ולא נעשה לימים רבים וא"א לעשות מערב יו"ט נראה דשרי.

והג"ר יוסף ליברמן שליט"א (מחשובי הת"ח בכולל פוניב'ז) אמר לי דס"ל בזה להתירא, מהא דמצינו פלוגתת ראשונים אם גיבול טיט לסתימת התנור הוי מכשירי אוכל נפש, או כאוכ"נ ממש, ושיטת הר"ן והרא"ה דהוי כאוכ"נ ממש עי' במ"ב (סימן תקכ"ז סקמ"א) ובשער הציון שם, והטעם בזה דהוי כאוכ"נ ממש, מכיון שאין לו שום תכלית בזה רק לצורך האוכל ממש, ואדרבה בלי האוכל אין זה תיקון אלא קלקול, משא"כ שפוד שנרצף איכא בהא תיקון כלי בפני עצמו, ובנידון דידן הוי ממש כגיבול טיט דאין לו בזה שום חשיבות בפני עצמה מלבד צרכי אוכ"נ.

ו.

מבאר דהכא הוי כח שני, דאינו

אלא גרמא

איברא דגם אם נאמר דגם בכה"ג ס"ל להחזו"א ז"ל דיש בזה משום איסור בונה, אולם

מלאכת סתירה, וכמו"כ בונה. [ובפרט דבסותר לא אמרינן מתוך משא"כ בבונה] וי"ל.

(ג) מצינו דהותר כיבוי לצורך אוכ"נ, והיתר זה כולל שאינו צריך לדאוג מערב יו"ט לתנורים שאין בהם לצורך אוכ"נ מלאכת כיבוי.

ד.

בדין תיקון כלי גמור לזמן קצר,

ובדין מכשירי אוכל נפש

בדין מכשירי אוכל נפש, דעת הרמ"א (סימן תקט"ט סעיף א') דאם א"א לעשותם מערב יו"ט מותר לעשותם ביו"ט, כרם למעשה נקט המ"ב (סק"ו) ובכה"ל ד"ה אותו, דיש לחוש לשיטת המאור והר"ן שהחמירו בנשבר השפוד או שנכפף הרבה עד שא"א לצלות בלי תיקון דס"ל דזהו תיקון גמור אם יתקנו וכעושה כלי מחדש ביו"ט לצורך אוכל נפש דמיא דזהו אסור לכו"ע אפילו לר' יהודה.

והנה כתב בשער הציון (סק"ב) דהטעם דר"י מודה דאסור לעשות כלי לצורך אוכל נפש, וז"ל דלא עדיף דבר זה מאוכל נפש עצמו אם נעשית לימים הרבה כמו קצירה וטחינה דלכו"ע אסור י"א מדאורייתא וי"א מדרבנן וה"נ בכלי "שמסתמא נעשה לימים רבים" (ר"ן) עכ"ל.

ולפי"ד נראה דכל מה דאסור במכשירי אוכל נפש, הוא בדוקא שנצרך לעשייתו לטרוח ויוצר כלי באופן ממשי אולם במקום דאינו עושה כלי ממשי אע"פ שע"פ גדרי הדין מקרי דעושה כלי ממש, אולם מכיון דאין בו ממשות ובודאי אינו עומד לימים רבים, נראה דשרי במקום דא"א לעשותו מערב יו"ט. ועדיין ניתן לבעל דין לחלוק ולומר דהשסתום ביטחון אינו קשור לגוף האפי' ועי' במ"ב (סימן תקי"ד סק"ד) אולם מאידך גיסא ניתן לומר דסוכ"ס במצב שהוא עומד הוי כאוכ"נ ממש, והדבר תלוי בשיקול הדעת [וע"ע לקמן באות ז' במש"כ בדין בנין לשעה ובאות י' במש"כ בדעת החזו"א "בהיתר של עראי"].

[וכי"ז בעשיית כלי חדש, אולם במתקן כלי תיקון גמור, עי' בשער הציון סק"א במשכ"ב].

והנה גם אם כנים אנו במש"כ דכל שאין עשיית הכלי נעשית לימים רבים, ובטירחה, לא אסרו חכמים עשיית כלי זה כשהוא מכשירי או"נ,

ע"פ הירושלמי דבנין לשעה לא הוי בנין, ואפשר דמכיון דהכא שלהחזקת הבנין נצרך להזרים גז, גרע מבנין לשעה, ולכו"ע לא הוי בנין, ועי' בערוך השולחן (סימן שט"ו סעיף א') ובמהרש"ם (חי' סימן ל"ה).

ז.

בדין בנין ביום טוב

איכרא דכתבו התוס' בשבת (צה ע"א) ד"ה והרודה וכו' דמה"ת מותר לבנות ביתו ביו"ט אם נפל ביו"ט, דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן, הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום שלא יכנו שרב ושמש, אולם מדרבנן אסור משום דהוי עובדא דחול עיי"ש ונהא לא הוי עובדין דחול, דבנין זה עשייתו אינה ניכרת, והוא בפועל רואה מול עיניו רק שמבעיר לצורך אוכ"ג שהותר ביו"ט] ולפי"ד כתב בשו"ת באר יצחק (סימן י"ג ענף ט') להתיר למי שנפל סוכתו ביו"ט ואין לו סוכה אחרת לומר לנכרי לתקנה ביו"ט, דמכיון דקיי"ל דשבות לצורך מצוה מותר עי' נכרי כמבואר באו"ח (סימן ש"ז סעיף ה') אולם כתב שם דלפי שיטת הרמב"ם דס"ל דבנין ביו"ט אסור מה"ת, אסור לצוות לנכרי לבנות דהא דוקא שבות דשבות הקילו עי' נכרי, ועיי"ש דמוכח דכל מקום דנחלקו הפוסקים אי המלאכה אסורה מה"ת או מדרבנן לגבי אמירה לנכרי מקילינן דהוי כשבות, ועיי"ש שמחשב אמירה לנכרי לצורך לסכך סוכתו כשנפל הסכך שבות דשבות לצורך מצוה ואם כן ק"ו בן בנו של ק"ו דאף אם נאמר דאיכא הכא איסור בונה מדאורייתא, אולם הכא אינו אלא גרמא דהוי כח שני (וכנ"ל באות ז') באיסור דרבנן [לפי שיטת התוס'] דמותר לכתחילה^א ומצינו דחז"ל התירו כמה וכמה

הכא מכיון שאם יסיר את ידו מיד לאחר ההבערה הגז יכבה מיד, והאלקטרו מגנט פועל רק ע"י לחיצה ממושכת שרק אז נוצר מספיק חום להפעיל את זרם החשמל שידחוק את ססתום הבטחון, אי"ז אלא גרמא דהוי כח שני, ומשל למה הדבר דומה, למרים את הסכר שרק המים הראשונים נחשבים לכח ראשון, אולם המים הבאים לאחמ"כ נחשבים לכח שני מכיון שהם לא מגיעים מכחו באופן ישיר אע"פ שאם יעזוב את ידיו וישחרר את המחסום הוא יחזור לחסום את יציאת המים, כמו"כ עי' לחיצתו הראשונה על הכפתור של הגז, הוא מסיר את הסכר המונע את יציאת הגז ועי"ז ניתן להבעיר את הכיריים, ורק לאחמ"כ עי' לחיצתו הממושכת, דהיינו עי"ז שהוא עדיין תופס את הסכר מונע את חסימת הגז נוצר ע"י החום זרם חשמלי שיוצר אלקטרו מגנט, וזהו כבר כח שני שאינו אלא גרמא במלאכת בונה ביו"ט, וכדמבואר בשו"ע יור"ד (סימן ז') ואשו משום חיציו ניתן לומר רק על האש עצמה, אולם הפעלת האלקטרו מגנט אינו אלא גרמא ועי' ברמ"א (סימן תקי"ד סעיף ג') דגרם כיבוי מותר ביו"ט וי"ל.

אולם יעויין בחזו"א או"ח (סימן ל"ח אות ב') שכתב לגבי שליכת השעון לכפות המנעול של החשמל בשבת בשביל שיכבה לזמן ידוע חשיב גרמא ואין בו איסור דאורייתא וכו' אבל יש כאן איסור תורה משום בונה כיון דבשליכתו הוא עושה תיקון בנין וכה"ג יש בנין בכלים וכש"כ במחובר ע"כ, ברם בנידון דידן אין כאן חיבור חוטים אלא הזרמת חשמל במעגל סגור שלא ברור לנו בזה דעתו של החזו"א אם יש בזה משום בנין וכדלהלן (באות ט') וגם בנידון דידן הוי בנין לשעה, ושיטת החת"ס (או"ח סימן ע"ב)

א. ומצינו ביותר דכתב הגאון רבי שלמה קלוגר בחכמת שלמה (סימן ש"ח סעיף מ"א) דאפילו לישראל מותר לעשות מעשה במקום דהוי שבות דשבות במקום מצוה נולא רק אמירה לעכו"ם] ובבה"ל (סי' שט"ז סעיף י"ב) ד"ה לצור, כתב להקל לעשות מצוה במקום דהוי תרי דרבנן במקום הפסד עיי"ש ובבה"ל (סו"ס שמ"ט) כתב להתיר שבות דשבות בישראל לצורך מצוה, ומסיים וצ"ע. וכדעת הבה"ל נראה דכן ס"ל להחזו"א (סימן ק"ג (ל"ט) סקי"ט) – וכל שהוא גרמא [בשבת] איסורו רק מדרבנן וכדאיתא להדיא בשבת (קכ ע"ב) ומכיון דהוי גרמא באיסור דרבנן, א"כ נחשב לתרי דרבנן, ובלא"ה איכא הכא עוד כמה דרבנן וכמש"כ ופשוט. אמנם הגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב בסו"ס שונה הלכות ח"ב הערות על ה' עירובין, ושם (בהערות על

אלא א"כ שוברו, ויש בו אוכלים ומשקין הצריכים לו ליו"ט, והתחדש לו הצורך ליו"ט ביו"ט עצמו. כגון שנסגר ביו"ט ולא קודם יו"ט עתה"ד. הרי להדיא ס"ל דבדין מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם מערב יו"ט הותר בונה וסותר, ולפי דבר הפרי מגדים דבהפסד ממון מיקרי שא"א לעשותם מערב יו"ט, א"כ מותר להבעיר גז דידן ביו"ט. וי"ל דלא הוי בנין גמור, משא"כ הכא נאי נימא דהי ביה משום בונה]

ח.

בדין מלאכה שאופן עשייתה היא ע"י גרמא

איברא דכבר יסר לנו בשו"ת האחיזעור (ח"ג סימן ס') דבאופן שהמלאכה היא תמיד ע"י גרמא זהו חשוב מלאכת מחשבת, וא"כ לא יועיל לן בזה דהוי גרמא, אולם כ"כ שם שלדעת הרא"ש דדוקא בזורה שעיקר עשייתה ע"י הרוח חייב בגרמא אולם בשאר מלאכות פטור ע"י גרמא, אף אם אופן המלאכה היא תמיד ע"י גרמא, וע"י בשו"ת מהרש"ם (ח"ז סימן ז') ומכיון דהכא מיירי בכלים דליכא בהם איסור בנין [מדאורייתא] ודאי דע"י גרמא מותר אף אם דרכו בכך.

אולם עדיין יל"ע דשמא מיקרי הזרמת החשמל והפעלת אלקטרו מגנט עשיית "כלי גמור" דבכה"ג איכא איסור בנין אף בכלים.

ברם נראה מכיון דסוכ"ס בנין ביו"ט הוא מדרבנן לשיטת התוס' וגם לא ברירא לן דבכה"ג נחשב לבונה ודאי דשרי ע"י גרמא גם אם דרכו בכך ובצירוף שיטת הרא"ש וכמש"כ, [וגם דהרמ"א מתיר גרמא ביו"ט].²

איסורים מדרבנן אף דאינם קשורים ישירות לאוכל נפש משום מניעת שמחת יו"ט, ע"י בשו"ע (סימן תצ"ט סעיף ג') בהמה שנשחטה ביו"ט מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים אע"פ שאין עליו בשר כלל וכו' ועיי"ש במ"ב (סק"ה) שהקילו שמותר ליתנה במקום דריסת הרגלים שע"י הדריסה מתעבד העור קצת וכו' "ולא רצו לאסור עליו דא"כ מימנע ולא שחיט משום הפסד העור ואתי לאימנועי משמחת יו"ט" ע"כ. וע"ע במ"ב (סימן תקי"ט סק"ב).

והמ"ב (סימן תרל"ז סק"א) פסק כשיטת הבאר יצחק (שער הציון סק"ד) ואין לדחות דהמ"ב סותר ד"ע (דבסימן תרכ"ו סק"ב) אינו מתיר לומר לעכו"ם לסכך לו סוכתו ביו"ט, דעיינן בשו"ת שערי חיים (ח"ב סימן ס"ח אות ג') דכתבתי ליישב בב' אופנים עיי"ש (וע"י בשער הציון סימן תקי"א סק"ה).

כתב החזו"א (סימן נ"א אות י"א) דבפתיחת קופסאות שימורים אית ביה משום "בנין" עיי"ש ואיתא בשו"ע (סי' תק"ט סעיף ו') אין נוקבין נקב חדש בחבית ביו"ט, וכתב המשנ"ב (סי' כ"ח) אפילו לצורך שתיה שהרי אפשר לנקבה מערב יו"ט, ואם לא היה אפשר לו לנקבה מערב יו"ט מותר לו לנקבה ביו"ט כדין מכשירי אוכל נפש אכן אין מורין כן וכו' בס"א בהג"ה. וכתב בספר חוט שני להגר"נ קרליץ שליט"א (הל' יו"ט פ"ג עמ' נ"ג) וה"ה מי שנגמר לו היין והמשקאות ביו"ט, או אוכלים המונחים בקופסאות שימורים, כגון שבאו לו אורחים ביו"ט שלא ידע מערב יו"ט שיבואו וכיוצא"ב, מותר לפותחן ביו"ט, אך זוהי הלכה ואין מורין כן כנ"ל. וכן מותר לשבור ביו"ט דלת של ארון או דלת של חדר שנסגר ואי אפשר לפותחו

סי' שמ"ט דין י') כתב, וז"ל וצ"ע דלא מצינו שהתירו שבות דשבות לצורך מצוה אלא בשבות דאמירה לעכו"ם שהוא שבות דלית ביה מעשה כמבואר בעירובין ס"ח-א' וכן מבואר בהדיא בבב"י סי' ש"ז בשם ה"ה וצ"ע ונ' שגם הבה"ל מסופק בזה וכו' וע"י פמ"ג בא"א סי' ש"ז אות ז'-ח' עכ"ל ברם למעשה אין לנו אלא את דברי הבה"ל והחזו"א וכמש"כ להדיא הגר"ש קלוגר ז"ל ושו"ר דכן נקט למעשה הגר"ח קניבסקי שליט"א בעצמו, דבספר ארחות יושר (סימן י"א טהרה) כתב, וז"ל: אבל אלו שטובלין בשבת צריכין ליוזרה בשלשה דברים וכו' והג' שלא ילכו עם המים או שלא יעשו הנחה משיצאו מהמקוה עד שיכנסו לבית ואז הו"ל שבות דשבות דהוי מרה"י לרה"י דרך כרמלית ובזה אפשר להקל במקום מצוה כגון שממנה להתפלל וכן נהג אממ"ר זללה"ה וע"י חזו"א (סי' ק"ג סקי"ט) וכן שמענו שהורה מרן לעשות באשה שחזורת בליל שבת מטבילה עכ"ל.

ב. בדין גרמא במלאכת שבת, הנה כבר בשו"ת זרע אמת (סי' ס"ד) העיר בסתירת הש"ס משבת (ק"כ)

ט.

בדעת מרנא החזו"א זצ"ל, אי איכא איסור בונה ביצירת זרם חשמלי למעגל סגור קיים

וכל מה שכתבתי הוא גם אם ננקוט בדבידון דידן ס"ל למרנא החזו"א דיש בזה משום "בונה" ברם בזה גם חלוקות הדעות בדעת החזו"א – ודע כי כל מה שנוצר ע"י הבערת האש הוא חום שיוצר זרם חשמלי במעגל [המחזיק את ססתום הבטחון] דהיינו שכת החשמל לא עושה מצב חדש אלא שומר על המצב הקיים] אולם אין כאן בנין של חיבור חוטים, שהחוטם קיימים ועומדים על מתכונתם בלא שינוי כלל, מלבד שעובר בהם זרם חשמלי.

הנה שמעתי מפי הגאון הנדיר ר' יחזקאל ברטלר שליט"א (מגדולי תלמידי מרנא החזו"א), שמרנא החזו"א ז"ל מעולם לא טען בספריו, או בע"פ לתלמידיו כי יש איסור בונה בלהזרים חשמל במעגל סגור שכבר קיים, ורק שהוא מחבר חוטים דהיינו שהוא יוצר מעגל ס"ל שיש בזה איסור בונה [גם כשאין זרימה חשמלית ואכמ"ל, ועוד חזון למועד] וכדברי הגר"י ברטלר שליט"א בדעת מרן זללה"ה כן מבאר גם הגר"ח גרינמאן שליט"א בספרו חדושים וביאורים (שבת, סימן י"ח אות י"ד) וכתב שם וכמדומה שכן שמעתי מפיו [מרן זללה"ה].

אמנם מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל הבין בדברי החזו"א ממה שכתב בספרו (סימן ג' סק"ט)

דמבואר דבמלאכת שבת בגרמא פטור, לב"ק (ס' ע"א) דמבואר דגבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה גם בגרמא אסור, וכבר ביאר הרא"ש שם דדוקא התם דכל מלאכת זורה עיקר עשייתה בכך ע"י הרוח עיי"ש וכן נטיית דעת המהרש"ם (ח"ו סימן ז') ומביא שם שבשור"ת בית אפרים חיוור"ד (סוס"י ס"ב) זכה לכוין מדעתו לסברת הרא"ש.

בשור"ת אחיעזר (ח"ג סימן ס') דן במפורש לגבי הדלקת חשמל בשבת ויו"ט, ומסיק שבאופן שהמלאכה היא תמיד ע"י גרמא זהו חשוב מלאכת מחשבת, ומיישב את קושיית הזרע אמת, דלא דמי להא דשבת ק"כ בגרם כבוי שהוא בא במקרה ובכה"ג אמרין לא תעשה כל מלאכה, דגרמא שרי דבכה"ג לא חשוב מלאכה. והנה נחלקו המג"א (סימן רנ"ב סק"כ) והאבן העזר (סימן שכ"ח) לגבי נתינת חוטים לתוך ריחים של מים בשבת, אי איכא חיוב חטאת, דהמג"א מצדד לומר, דמכיון דהטחינה ממילא קאתי פטור מחטאת, והאבן העזר ס"ל דכמו דמצינו כשאופה בתנור אף שהאפיה ממילא אתי לבסוף מ"מ מקרי מעשה ממש אף שאינו מקרב האש לגבי הפת אלא הפת לגבי האש והאש פועל פעולתו לבסוף אפ"ה חייב, וה"ה בענינו אף שהטחינה ממילא אתי לבסוף אפ"ה חייב, וכדעת האבן העזר נקטו רוב האחרונים כולל הבה"ל (סימן רנ"ב) ד"ה להשמעת קול.

ויסוד פלוגתתם מבואר בגליץ החת"ס בשו"ע שם, דדעת המג"א דשאני פת בתנור דכך היה במשכן דכל בישול ואפיה נעשה ממילא אבל טחינה במשכן היה בריחים של יד, וכן מצודה היה צד ממש לא ע"י פרישת מצודה לכן כל שנעשה ממילא פטור וכ"כ הקרבן נתנאל ועיי"ש עוד במה שכתב החת"ס (וע"ע במה שכתבתי בשור"ת שערי חיים ח"ב סימן י' אות ד').

עכ"פ מה שברור לנו שדעת הבה"ל שם וכן במש"כ בשער הציון (סימן שט"ז סק"ג) שכל המלאכות כגון צידה בישול ואפיה וטחינה שדרכן בכך שנעשות ממילא שהוא חייב בכה"ג חיוב חטאת. אולם עדיין אין לנו ידיעה ברורה מה דעת המ"ב במלאכות שנעשות ע"י כח החשמל, ועיינן בחזו"א (סימן ל"ו ובסימן קנ"ו השמטה לס' רנ"ב) לאחר שמביא את דברי המ"ב שכל האחרונים חולקין על המג"א דן בדין החורש או זורע בשבת במכונה המתוקנת לכח, והוי כח שני, וכתב "דאפשר" דגם כח שני חשיב מעשיו וכמש"כ לעיל [דהיינו דס"ל דליכא פטור דכח שני בשבת וע"י במה שכתב באור שמח (פ"ט ה"ב) משבת] ומוסיף עוד סברא דעיקר חרישה וזריעה נעשה ע"י שור ואין האדם רק הנועץ את יתד המחרישה ומחזיקו וכו' עיי"ש, הרי לנו ברור דלולי דברי האחיעזר אין לנו ראיה מכרעת מדברי האבן העזר שס"ל שגם במלאכות שנעשות ממילא ע"י מכונה שמפעיל האדם שחייב בשבת וליכא פטור גרמא דכל מש"כ האחרונים זהו בדוקא במלאכות שכן צורתם בטבע.

שעומד בכח עצמו ונעשה כלי, אולם באלקטרו מגנט, אין שום כח עצמי והכל תלוי בזרימה חיצונית של הגז, וכן אמר לי בדעת המנחה שלמה הרה"ג ר' זלמן קורן שליט"א מהדיר ספר "מאורי אש" למרן הגרש"ז אויערבאך ז"ל וע"פ שם במנחת שלמה דמבואר דבכה"ג דנידון דין גם אין בזה משום מוליד וכן דעת הגר"י ברטלר שליט"א הנ"ל – וכן אין בזה משום מתקן מצא וכדמבואר בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן ל"ה) עיי"ש.

י"א.

חומרא דאתי לידי קולא

גם למי שלא יקבל את הדברים הנ"ל ודעתו לאיסור, יש לעיין דהנה מבואר במ"ב (סימן תקי"ד סק"ז) ובשער הציון (סק"י) דבמקום שעי' גובה האש יחרך האוכל, מותר לו להנמיך את הגז שכיבוי לצורך אוכל נפש מותר, וכי"כ כשא"א בענין אחר, ועד היום היה אפשרות להדליק להבה אחרת נמוכה יותר, אולם אם בכיריים אלו ההדלקה אסורה בהם, א"כ א"א בענין אחר, ויעלה לדינא דבמקום שעי' גובה האש יחרך האוכל [כשא"א בדרך אחר] מותר לו להנמיך את הגז ביו"ט, ואם באמת ההבערה בכיריים אלו מותרת, הכיבוי בהם אסור, ואם ההבערה בהם אסורה, הכיבוי בהם מותר, ולכן לכאורה א"א להחמיר בזה מספק, כי נמצא חומרא דאתי לידי קולא, [אם לא שנאסור גם את זה מחמת הספק].¹

עוד יש לעיין, מהו חומר האיסור בזה, ונפק"מ למי שנכבה הגז ביו"ט [וכפי שמצוי מאד דנכבית להבה בכיריים אלו] האם בכה"ג הוא כמכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם כערב יו"ט, וצ"ע.

וזה ברור דאף דבהגברת זרימת הגז מתגבר כח זרם החשמל שיוצר את האלקטרו מגנט ובמיעוטו נחלש הזרם, אולם לכו"ע אין איסור בזה, כי אין זה משנה את המצב הקיים, דהיינו שהזרימה הקיימת כבר עוררה את החושים ממות

בענין איסור הדלקת חשמל בשבת, שרק בכה"ג שהוא מתקן את החוט עצמו ממות לחיים הוא חייב משום בונה, וכן כתב אליו החזו"א ז"ל במכתב תשובתו [מודפס באו"ח סימן קנ"ו לסימן שי"ג במכתב השני, המכתב הראשון שם הוא טיוטא שלא נשלחה אלין] שם מזכיר את החזו"א את המשפט "דתיקון החוט עצמו ממות לחיים הוי בונה". וכך מבין לכאורה כל לומד בדברי החזו"א דגם בכה"ג יש איסור בונה.

אמנם אמר בזה הגר"י ברטלר שליט"א, דמרנא החזו"א לא ס"ל כן (ועי' שם בסוף מכתב ג') ורק כתב כן לפי הבנת מרן הגרשז"א ז"ל בספר חזו"א לבאר לו לשיטתו דיש בזה איסור בונה, וצ"ע.

עוד כתב שם החזו"א [במכתב תשובה למרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל] מדוע סגירת ופתיחת מעגל סגור, הוי בונה, ולא דמי לפתיחת וסגירת דלת, וז"ל: "ולא דמי לדלת וכיסוי כלים שכל עיקרן להתחלפות מסתימה לפתיחה ומפתיחה לסתימה, אבל שימוש החשמל הוא בחיבור, וההפסק הוא משום חשכון [וחיסכון] תשלומין וכיו"ב דבר צדדי" ע"כ. ובעניתי נראה דנידון דין דמי לדלת מכיוון שכל העיקרון של השסתום [מנעול] ביטחון הוא ההתחלפות מפתיחה לסתימה, ומסתימה לפתיחה ופשוט.

יש שרצו לאסור את הדלקת הגז מחמת מה שכתב החיי אדם מובא בחזו"א סי' נ' סוף ס"ק ט' לגבי עריכת שעון דחייב חטאת משום תיקון מנא עיי"ש ואמר בזה הגאון ר"י ברטלר שליט"א דאין כל דמיון בין עריכת שעון שיש בו גלגלים, חיבורים וקפיץ לנידון דין.

י.

בדעת המנחת שלמה זצ"ל

בדין עשיית מגנט

יש תלמידי חכמים שרצו לומר לפמש"כ במנחת שלמה (סימן ט') שבעשיית מגנט יש איסור תורה, דכמו"כ באלקטרו מגנט, וטעות הוא בידם דכל מש"כ הוא בדוקא במקום שנוצר מגנט

ג. בשו"ת אגרות משה או"ח (ח"א סימן קט"ו-וח"ד סימן ק"ג) כתב להלכה דעדיף לכבות להבה ביו"ט מאשר להבעיר להבה אחרת וטעמו ונימוקו עמו עיי"ש, אולם בספר חוט השני (ה' יו"ט פ' י"ג-עמוד קי"ד אות ג') כתב הגר"ג קרליץ להלכה כדעת המ"ב ומיישב את הכרעתו בזה, עיי"ש.

סגור קיים אין בזה משום בונה, וכן משמע בספר חדושים ובאורים (הגר"ח גרינימן) בשם מרן ז"ל.

גם לאחר כל האמור לעיל, אם נתיחס לשסתום בטחון, כבנין גמור שיש בו איסור תורה, יש מקום גדול לחלק מכל היתר מלאכות שהותרו משום אוכ"נ, דאפשר דכל מה שהתורה התירה זהו בדוקא מלאכות הנגרמות מהצרכים הטבעיים שיש בכל אפיה וכישול, שהאדם נפגש בהם כמירוח פי התנור וכל כיו"ב, משא"כ בנידון דידן דהוי התקן חיצוני המצריך מלאכה שאינה לחובת הבישול והאפי' הרגילים, - ובאם נתיחס לזה כבנין שאינו גמור יש מקום להקל עפ"י כל הצירופים האמורים לעיל.

נ"ב אם בנים הדברים שכתבתי שצורת בנין דידן הוא ע"י גרמא, פשוט שהדבר שרי לכתחילה בלא פקפוק.

ובענייני נראה לאחר שמצינו שהתורה התירה לעשות ביו"ט את כל המלאכות הנצרכות באופן טבעי לצורך אוכ"נ גם אם הם אינן הכרחיות, כגון בשרא אגומרי, גיבול טיט לסתימת פי התנור, שריפת "כלי" מעץ וכהמג"א, מילוי תנור שלם בפת לשיפור הטעם, ועוד כהנה וכהנה, [והם בגדר הותרה ולא דחוי] "כמכשירי" אוכ"נ ואכמ"ל] וכמש"כ באריכות כמה דוגמאות, ולכן מכיון שבזמנינו דרך העולם לעשות את מלאכת הבישול, הוא ע"י הפעלת השסתום ביטחון וא"א בלא זה, זהו כלול בכלל "ההיתר" של מלאכת אוכל נפש. [גם אי נימא דאית בי' משום בונה].

וראיה להא מהא דתנן בביצה (לא ע"ב) בית שהוא מלא פירות ונפחת נוטל ממקום הפחת ר' מאיר אומר אף פוחת לכתחילה ונוטל, ובגמ' פרכינן אמאי שרי והא קא סתר אהלא ומשנינן דמייירי באוירא ופרש"י דהיינו סידור של אבנים בלא טיט דאין סתירת בנינם איסורא דאורייתא ולכך שרי ר"מ ביו"ט לסתור לכתחילה משום שמחת יו"ט, ובפנ"י כתב דהטעם דלא שרינן סתירת הבנין לצורך אוכ"נ משום דהוי מכשירי אוכ"נ שאפשר לעשותו מערב יו"ט ולכך אסור לעשותו ביו"ט.

ומצאתי מציאה נפלאה בחידושים [מריבוני נחמן] "כן" הרמב"ן שכתב בזה דברים מחודשים

לחיים, והפתח עומד וקיים כל זמן שהלהבה בוערת [נולא משנה גודלה].

י"ב.

סיכום הדברים בקיצור אמרים

והנה לתועלת המעיינים אכתוב בקיצור נמרץ את שרשי הדברים שמהם כתבתי לדון להוכיח שלכאורה נראה שמותר להשתמש בתנור גז עם שסתום ביטחון ביו"ט.

(א) דעת הפר"ח (סימן תקכ"ב ס"א) דכיבוי לצורך אוכ"נ מותר גם הרבה זמן קודם תיקון האוכל, מכיון שעכ"פ הוא לצורך אותו היום שרי, ע"י מ"ב (סימן תקכ"ב סק"י) ובשער הציון (סק"יג) (ובסימן תק"י) בשער הציון (סק"מ) - (אות-ב').

(ב) דעת הר"ן וכ"ה להלכה במ"ב שכל כלי שהוא לצורך אוכ"נ ויצירתו בשעת תיקון האוכ"נ שרי, כדין תנור וכיריים חדשים שמבואר בשו"ע דשרי לחסמם בשעה שמתעסק באוכ"נ. - (אות-ב').

(ג) שיטת הרא"ה [אף דאין היא להלכה אולם מיהא חזי לאיצטרופין] שכל כלי שלאחר תיקונו הוא ראוי לשימוש אך ורק לצורך אוכ"נ שרי אף דנעשה לימים רבים, וכ"ש הכא דאינו כלי בעצם, ואינו ראוי למלאכה נוספת (אות-ב').

(ד) שיטת המג"א [לפי חלק מהאחרונים] דכל שהדבר נעשה כאחד גם בב' גופין אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי (אות-ג').

(ה) מדין בישרא אגומרי וי"ל, (אות-ג').

(ו) מדין מכשירי אוכ"נ וכשיטת הפמ"ג בדין א"א לעשותם מערב יו"ט (אות-ד').

(ז) מדין גיבול טיט לסתימת התנור לפי הר"ן והרא"ה דהוי כאוכ"נ ממש (אות-ה').

(ח) מדין גרמא וכשיטת הרא"ש הבית אפרים והמהרש"ם (אות-ו').

(ט) מדין בנין לשעה (אות ו-ט').

(י) לשיטה דבנין ביו"ט שרי לצורך אוכ"נ - ומדין מתוך - ומדין שבות דשבות במקום מצוה, והפסד.

(יא) דעת החזו"א לפי דברי הגאון וכו' רבי יחזקאל ברטלר שליט"א דזרימת חשמל למעגל

וז"ל איכא למידק דמאי קושיא דמשום אוכל נפש
הוי מותר אף סתירת אהל שהרי מלאכות גדולות
מאלו מתירין משום אוכ"נ ואיכא למימר דודאי
משום אוכל נפש מתירין מלאכה ומשום מכשירי
אוכ"נ נמי עושים מלאכה כר' יהודה וכשמתירין
אין מתירין אלא דבר "שדרך העולם לעשותו"
אבל האי כלומר האי סתירת אהל אינו דרך
העולם שיהיו סותרים מבנינם אהלים ושיעשו
אוכל נפש ואינו מותר עכ"ל.

ומבואר מדבריו שכל מלאכה שע"י האדם
מגיע לאוכל, ל"ש הבערה שע"י מתבשל האוכל,
ול"ש סתירת אהל שחוסם את האדם מלהגיע
לאוכל, התורה התירה מדין "אוכל נפש" ובלבד
שזו דרך העולם להשגת מאכלם.
ולפי"ד בנידון דידן מכיון שזהו דרך העולם

להגיע לבישול, זהו כלול בכלל "ההיתר" של
מלאכת אוכל נפש, ולא גרע מגיבול טיט לסתימת
פי התנור דשיטת הר"ן והרא"ה דמותר מדין
אוכל נפש וכנ"ל, וגם אם לא נקבל את דבריו
המחודשים להלכה דהוי כאוכ"נ, [אולם לכל
הפחות הוי כמכשירי אוכ"נ], ברם עכ"פ סברתו
היא סברא אלימתא שנותנת לנו מבט אחר על כל
מה שמונח בהיתר של מלאכת אוכ"נ כיו"ט שגם
דברים שאינם נצרכים לעשיית האוכל מצד טבע
העולם, אולם כל שדרך העולם לעשותו לבישול
כלול בכלל ההיתר של מלאכת אוכ"נ, ואם
החשיבה האנושית תשתנה מחמת כל סיבה שהיא
[כגון "מכון התקנים" וכל כיו"ב] להגיע לאוכל
ע"י סתירת אהל, וזה יהיה דרך העולם, הדבר
יהיה מותר כדין אוכ"נ.